

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O‘RTA MAXSUS
TA‘LIM VAZIRLIGI**

TOSHKENT DAVLAT IQTISODIYOT UNIVERSITETI

**Boltabayev M., Qosimova M., Ergashxodjayeva Sh.,
G‘oyibnazarov B., Samadov A., Otajonov Sh.**

**KICHIK BIZNES
VA XUSUSIY TADBIRKORLIK**

Darslik

Toshkent – “Iqtisodiyot” – 2011

Boltabayev M., Qosimova M., Ergashxodjayeva Sh., G'oyibnazarov B., Samadov A., Otajonov Sh. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik: Darslik. O'zbekiston Respublikasi oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi. - T.: TDIU, 2011. -333 bet.

Ushbu darslikda kichik biznes va tadbirkorlikning mohiyati, iqtisodiyotda tutgan o'rnini, tadbirkorlikning turlari va shakllari, xorijiy mamlakatlarda hamda O'zbekistonda kichik biznes va tadbirkorlikning rivojlanishi, kichik biznes va tadbirkorlik faoliyatini tashkil etish, rejalashtirish, tahlil etish, boshqarish, kichik biznes va tadbirkorlik subyektlariga xizmat ko'rsatuvchi bozor infratuzilmalari, kichik biznes va tadbirkorlik subyektlarining moliyaviy faoliyati, kredit bilan ta'minlash shakllari, kichik biznes va tadbirkorlik subyektlarining eksport salohiyatini baholash, O'zbekistonda kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirish istiqbollari bayon etilgan.

Shuningdek, jahon iqtisodiyotining globallasuvi natijasida zamonaviy iqtisodiy jarayonlarning innovatsion yo'naltirilganligi sharoitida kichik biznes subyektlarining innovatsion faoliyatini rivojlantirish, mazkur faoliyatni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash tizimi samaradorligini oshirish, respublikamizda kichik biznes subyektlarining innovatsion faoliyati boshqaruv mexanizmini takomillashtirish va uning samaradorligini oshirish masalalari ham o'rin olgan.

Ushbu darslik iqtisod fanlari doktori, professor N.X. Jumayevning umumiy tahriri ostida tayyorlandi.

Taqrizchilar:

Suyunov D.X.- iqtisod fanlari doktori, professor

Yusupov M.A.- iqtisod fanlari nomzodi, dotsent

KIRISH

O'zbekistonda amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlarning hozirgi bosqichi kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish, unga keng iqtisodiy erkinlik berish bilan tavsiflanadi.

Shu jihatdan, hozirgi kunda respublikamizda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishga alohida e'tibor berilmoqda. Chunki, kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sohasini rivojlantirish masalasiga davlatimiz iqtisodiy siyosatining strategik vazifasi sifatida qaralmoqda.

Kichik biznes kapital taqchilligi sharoitida ko'p mablag' talab etmaydigan xo'jalik faoliyati sifatida resurslar aylanmasining yuqori sur'atlarini ta'minlaydi, iqtisodiyotni qayta qurish, iqtisodiy nobarqarorlik va resurslar cheklanganligi sharoitida iste'mol bozorini shakllantirish va uni to'ldirish muammosini tez hamda tejamli tarzda hal etadi. Kichik korxonalar iste'mol talabining o'zgarishiga darhol moslashadi va shu yo'l bilan iste'mol bozoridagi zaruriy muvozanatni ta'minlaydi. Hozirgi paytda ushbu soha nafaqat iqtisodiyotning o'sish sur'atlarini jadallashtirishda, balki mamlakatimiz uchun nihoyatda muhim bo'lgan bandlik va aholi daromadlarini oshirish masalalarini hal etishda ham yyetakchi o'rin tutmoqda. Oxirgi yillarda respublikamizda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik bilan shug'ullanuvchi korxonalar soni yil sayin ortib borayotgani sohaning izchil rivojlanayotganligidan dalolat beradi.

Ma'lumki, 2010-yilning 7-dekabr kuni O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qabul qilingan kunning 18 yilligiga bag'ishlangan tantanali yig'ilishda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Islom Karimov "Mamlakatimizni modernizatsiya qilish yo'lini izchil davom ettirish – taraqqiyotimizning muhim omilidir" mavzusidagi ma'ruzasida 2011-yilni mamlakatimizda **"Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik yili"** deb e'lon qildi. ✎

✎ Davlatimiz rahbari tomonidan "Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik yili" bo'yicha qabul qilinadigan davlat dasturida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirishda quyidagi ustuvor yo'nalishlarga alohida e'tibor qaratish zarurligi ko'rsatib o'tildi¹.

Birinchi navbatda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarining huquq va manfaatlarini himoya qilish, ushbu soha rivoji

¹ "Mamlakatni modernizatsiya qilish yo'lini izchil davom ettirish- taraqqiyotimizning muhim omilidir". Prezident Islom Karimovning O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qabul qilinganining 18 yilligiga bag'ishlangan tantanali yig'ilishdagi ma'ruzasi. // Xalq so'zi, 2010 yil, 8 dekabr.

uchun yanada keng yo'l ochib berish maqsadida mavjud normativ-huquqiy bazani tanqidiy nuqtai nazardan qayta ko'rib chiqish, yangi qonun hujjatlarini qabul qilish masalasi diqqat markazida bo'lishi darkor.

Ikkinchi ustuvor yo'nalish – kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyati uchun yanada qulay muhit yaratishdan iborat.

Ma'lumki, oxirgi yillarda tadbirkorlik sohasida o'z ishini ochish uchun ruxsat olish, soliq, moliya va statistika organlariga hisobot topshirish masalalarini tartibga solish bo'yicha ancha ishlar qilindi va qilinmoqda. Ayni paytda kichik biznes subyektlarining energiya, gaz, suv va quvur, issiqlik ta'minoti va boshqa shu kabi muhandislik-kommunikatsiya tarmoqlariga ulanishi yoki ularni qurishda ishtirok etishi uchun ruxsat olish tartib-qoidalarini soddalashtirish masalasi bo'yicha ham qo'shimcha chora-tadbirlar belgilanishi va ularning ijrosini qat'iy nazoratga olishga darkor.

Uchinchi muhim masala kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sohasi uchun soliq va boshqa to'lovlar borasida qulaylik va yengilliklar yaratish bilan bog'liqdir.

Albatta, so'nggi yillarda xo'jalik subyektlari uchun yagona soliq to'lovi stavkasini 2005-yildagi 13-foizdan 7 foizga tushirish yoki qariyb 2 barobar kamaytirish bo'yicha ko'rilgan chora-tadbirlar kichik biznes va xususiy tadbirkorlik rivoji uchun katta imkoniyatlar tug'dirmoqda. Shu borada 2011-yildan boshlab bu ko'rsatkichning 7 foizdan 6 foizga tushirilishi, hech shubhasiz, davlatimiz tomonidan ishbilarmon va tadbirkorlarga ko'rsatilgan yangi bir imtiyoz bo'lib qoladi.

To'rtinchidan, kichik biznes subyektlariga ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish va texnologik yangilash uchun o'rta va uzoq muddatga mo'ljallangan kreditlar berish tizimini yanada takomillashtirish, mavjud muammolarning yechimi bo'yicha amaliy chora-tadbirlar ishlab chiqish zarur.

Beshinchidan, kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarining tashqi iqtisodiy faoliyat sohasida ishtirok etishi, ularning eksport salohiyatini oshirish, mintqa va jahon bozorlariga chiqishini kengaytirish muammosini hal etishga jiddiy ahamiyat qaratish lozim.

Oltinchidan, sanoat sohasida yuqori texnologiyalarni talab etadigan zamonaviy ishlab chiqarish tarmoqlarini tashkil etishda, innovatsion va nanotexnologiyalar, farmakologiya va farmatsevtika, axborot kommunikatsiya tizimi, biotexnologiya, muqobil energetika turlaridan foydalanish sohasida, muxtasar aytganda, ilg'or ilm-fan yutuqlariga asoslangan kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirishga keng

yo'l ochib berish zarur.

Kichik biznes sohasining iqtisodiyotdagi ahamiyati uning iqtisodiyotda raqobat muhitini ta'minlash, yirik korxonalar uchun mahsulot va xizmatlar yyetkazib berish, yangi ish o'rinlarini yaratish va ikkilamchi bandlikni ta'minlash, bozor tizimining moslashuvchanligini oshirish, ilmiy-texnikaviy inqilobni jadallashtirish, resurslarni ishlab chiqarishga safarbar etish; soliq tushumlari hajmining o'sishini ta'minlash, aholi daromadlari darajasini barqarorlashtirish kabi omillar bilan belgilanadi.

Respublikamiz Prezidenti Islom Karimov 2010-yilda mamlakatimizni ~~ijtimoiy-iqtisodiy~~ iqtisodiy rivojlantirish yakunlari va 2011-yilga mo'ljallangan eng muhim ustuvor yo'nalashlarga bag'ishlangan Vazirlar Mahkamasining majlisidagi ma'ruzasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirishga alohida to'xtalib, "...kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni iqtisodiyotning tez o'zgarib turadigan bozor talablariga javob berishini ta'minlaydigan zamonaviy tuzilmalarni shakllantirishda, yangi ish o'rinlarini tashkil qilishda va aholi daromadlarini oshirishda qanchalik o'ta muhim rol o'ynashini, albatta, chuqur anglaymiz"², - deb ta'kidlashi mamlakatimizda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning rivojlantirishni yangi bosqichlarga ko'tarishni nazarda tutadi.

Mustaqillik yillarida kichik biznes subyektlarining mamlakatimizda yangi ish o'rinlarini tashkil qilish, aholining daromadlari va farovonligini oshirishning muhim omili sifatidagi natijalari salmoqli bo'lib bormoqda.

2009-yilda mamlakatimizda jami 940 mingdan ortiq yangi ish o'rinlari tashkil etilgan bo'lsa, shundan qariyb 400 mingi kichik biznes sohasiga to'g'ri kelgan. 2010- yilda esa 950 mingdan ortiq yangi ish o'rinlari yaratildi Aynan kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sohasida yaratilgan ish o'rinlari fermer xo'jaliklari bilan birga hisoblaganda 600 ming kishidan ortiqni yoki 65 foizni tashkil etdi. 2010- yilda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sohasida mamlakatimizning iqtisodiyotida band bo'lgan jami aholining 74,3 foizi faoliyat ko'rsatdi. Bu esa kichik biznes sohasining aholi bandligini ta'minlash va yangi ish o'rinlarini tashkil qilish muammosini hal etishda muhim o'rin egallashini ko'rsatmoqda.

Kichik biznes subyektlarining bandlikdagi ulushi 2000- yilda 49,7

² Barcha reja va dasturlarimiz vatanimiz taraqqiyotini yuksaltirish, xalqimiz farovonligini oshirishga xizmat qiladi. Prezident Islom Karimovning 2010-yilda mamlakatimizni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish yakunlari va 2011-yilga mo'ljallangan eng muhim ustuvor yo'nalashlarga bag'ishlangan Vazirlar Mahkamasining majlisidagi ma'ruzasi.// Xalq so'zi, 2011- yil 22- yanvar.